

Imagine que no poguera ni bollir pasta amb l'aigua que ix de l'aixeta de sa casa. Això és el que els passa de fa un parell de mesos a alguns veïns de la Ribera Alta, que han vist com a l'excés de nitrats en l'aigua s'hi sumen ara els pesticides. L'agricultura intensiva i l'administració incontrolada d'adobs està en l'origen d'un problema mediambiental i de salut pública que afecta 250.000 valencians i que s'arrossega de fa més de tres lustres.

Riberencs assedegats

Una de les fonts d'osmosi inversa que s'han instal·lat a Alzira.

Andreu Boix va nàixer a l'Alcúdia de Carlet però resideix a Alzira des de 2002. Des d'aleshores, ha incorporat la compra d'aigua embotellada als seus hàbits quotidians. Tothom, a la capital de la Ribera Alta, sap que en aquestes contrades l'aigua conté una quantitat de nitrats superior a l'aconsellada per l'Organització Mundial de la Salut (OMS). Andreu, que és pare de dues criatures, podria agafar l'aigua de les fonts públiques però s'estima més gastar-se l'euro i mig que costa cada garrafa perquè, admet, "no me'n refie". Si fa els comptes, cada mes destina a la provisió de l'element humit 45 euros del pressupost familiar, és a dir, 540 euros a l'any. "Estic més tranquil si la compre al supermercat",

apunta. Recentment, les anàlisis periòdiques de les aigües van alimentar la seua malfiança. El febrer passat, l'ajuntament va prohibir el consum d'aigua de l'aixeta després de detectar-hi concentracions de pesticides perilloses per a la salut humana, tal com ja havia passat al juny a Carcaixent. En concret, la substància trobada era la terbumetona-desetil, una degradació d'un herbicida prohibit per la Unió Europea des de 2002. Amb les concentracions de pesticides detectades, no poden ni tan sols cuinar.

L'aparició de la terbumetona-desetil és l'últim capítol d'un problema, el de la contaminació de les aigües, que a la comarca de la Ribera Alta s'arrossega de fa quasi dues dècades. La intensa

activitat agrícola de la zona, unida a un ús dels adobs que, almenys en el passat, fou poc acurat, estan en l'origen d'aquesta problemàtica. Al llarg dels anys, els productes químics dels adobs i els pesticides han anat filtrant-se al subsòl fins a arribar als aqüífers de què s'abasteixen els pobles de la Ribera Alta. El resultat són unes aigües no aptes per al consum de nadons i embarassades; un problema de salut pública que afecta 250.000 valencians; i el desvetllament d'un dilema a propòsit de la sostenibilitat d'un model agrícola intensiu que –no es pot negligir– ha estat fonamental en l'estructura socioeconòmica de la zona. "Estem davant un problema sanitari i mediambiental de primera magnitud", es lamenta Robert Martínez, que és alcalde de l'Alcúdia de fa sis anys, a més de secretari comarcal del PSPV-PSOE. La instal·lació de sistemes d'osmosi inversa, de fonts públiques i filtres havia mitigat la inquietud dels veïns en els darrers lustres, però l'aparició de pesticides en almenys dos municipis –Alzira i Carcaixent– ha fet vessar el got. Les veus que reclamen deixar-se de pedaços i aplicar una solució definitiva a aquesta deficiència estructural s'han multiplicat.

L'ullal del problema. Amb tot, la naturalitat amb què per aquestes contrades assumeixen aquesta carència sobta el visitant. Al cap i a la fi, la majoria de veïns de la Ribera s'hi han acostumat. Els primers senyals d'alarma van saltar ara fa 16 anys, quan per primera volta es van detectar nivells de nitrats superiors als 50 mil·ligrams per litre fixats per l'OMS, concentració a partir de la qual el consum és prohibit a lactants i embarassades. Per primera volta es va prendre consciència que l'aqüífer de la Plana, del qual beuen la Ribera Alta i

Baixa, s'havia contaminat. Així doncs, la Mancomunitat de la Ribera Alta va proposar l'any 1998 una modificació substantiva. Fins aleshores la comarca s'havia abastit d'aigua per a ús humà a través dels aqüífers. La solució plantejada per la Mancomunitat implicava que a partir d'aleshores els veïns de la comarca deixaren d'abastir-se d'aigües subterrànies i ho feren de les aigües superficials del Xúquer. El govern espanyol, que aleshores tramitava el pla de conca del riu, no va atendre, però, aquesta sol·licitud.

A canvi d'això, el govern valencià va promoure una solució alternativa que comportava extreure 30.000 metres cúbics d'aigua lliure de nitrats l'any procedents de l'aqüífer del Caroig. Aquesta aigua s'havia de barrejar amb la de l'aqüífer de la Plana, de forma que l'una compensara l'altra i fóra apta per al consum humà. La Generalitat inicià les obres l'any 2004, a pesar de les reticències manifestades per la

Confederació Hidrogràfica del Xúquer a propòsit de la capacitat de l'aqüífer del Caroig per a atendre una extracció d'una tal magnitud. A pesar d'això, la Conselleria d'Obres Públiques va invertir en el projecte més de 50 milions d'euros majoritàriament procedents de fons de la Unió Europea. El temps acabà donant la raó als escèptics i l'any 2008 la Generalitat va admetre que aquesta alternativa era inviable: l'aqüífer del Caroig, senzillament, no podia satisfer una demanda d'aigua tan gran i, de nou, la solució al problema quedà ajornada. Aquesta opció, doncs, acabà en aigua de figues.

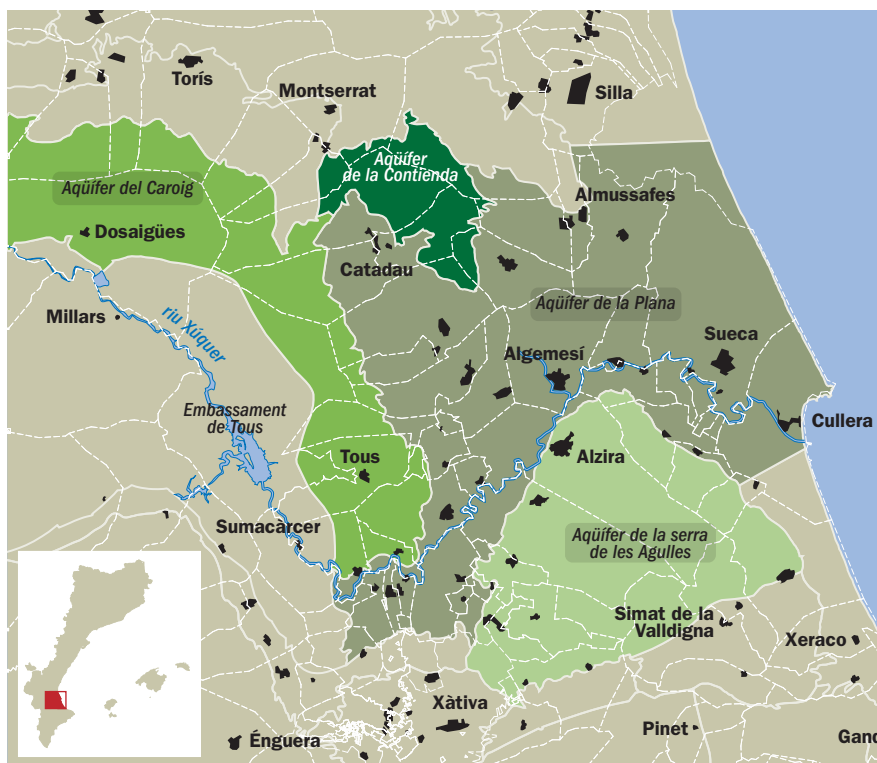
L'aigua de la discòrdia. Setze anys després que emergira el problema, la comarca de la Ribera Alta continua sense una solució. La detecció dels pesticides, tanmateix, ha fet créixer la consciència que cal trobar una alternativa de subministrament al marge dels aqüífers. En aquesta ocasió, la Gene-

ralitat ofereix com a garantia la construcció, a Alzira, d'una nova planta potabilitzadora que permetrà, a finals de 2013, que una part de l'aigua superficial del Xúquer que ara es destina al reg s'assigne a ús domèstic. Segons indica José Alberto Comos, director general de l'Aigua de la Generalitat, la potabilitzadora serà capaç d'abastir tots els municipis de la Ribera en el primer trimestre de 2015.

Tanmateix, l'opció de la potabilitzadora es mira amb escepticisme des dels ajuntaments socialistes. En primer lloc, perquè, com recalca Robert Martínez, aquesta infraestructura "es va planificar com a complement de l'aigua de l'aqüífer del Caroig, no per a proporcionar aigua a tots els municipis". En segon lloc, perquè les conduccions que han de permetre transportar l'aigua des de la potabilitzadora als pobles encara no han estat instal·lades, segons l'alcalde de l'Alcúdia. Comos ho nega i assegura que quan acabe l'any els

D'on beu la Ribera?

A pesar que el riu Xúquer travessa la comarca, els veïns de la Ribera Alta consumeixen aigua procedent de quatre aqüífers diferents. El de la Plana, el més extens, té problemes per excés de nitrats de fa més de tres lustres i darrerament s'hi han trobat pesticides prohibits per la Unió Europea. Els veïns reclamen poder consumir aigua superficial del riu Xúquer.

Font: EL TEMPS

Què passa si bec nitrats?

La ingestió de nitrats en altes concentracions pot causar una malaltia anomenada metahemoglobinèmia. Es tracta d'una alteració de l'hemoglobina de la sang que consisteix en la incapacitat de transportar l'oxigen als teixits, la qual cosa confereix a la pell un color blavenc. Afecta sobretot els nadons, i causa l'anomenada síndrome del nadó blau. Una metahemoglobina moderada pot causar cansament, marejos, migranyes, mentre que una alta concentració pot arribar a ser letal. Alguns estudis també han detectat freqüència de càncer d'estómac amb una ingesta elevada d'aigua amb nitrats. Tanmateix, no és menys cert que entre la comunitat científica hi ha certa controvèrsia a propòsit dels límits fixats (50 mg per litre de concentració) per l'Organització Mundial de la Salut, ja que els consideren massa restrictius.

Andreu Boix, veí d'Alzira; Llorenç Capsí, portaveu de la Unió de Llauradors a la Ribera Alta; Robert Martínez, alcalde de l'Alcúdia; i Graciela Ferrer,

Antonio Lidón: “Estem pagant els excessos i el desconeixement del passat”

veïns d'Alzira, Carcaixent, Cullera, Corbera, Llaurí i Favara ja rebran l'aigua procedent de la potabilitzadora. El 2015, “si no hi ha contratemps”, les canalitzacions i l'aigua arribaran a Sueca, Algemesí, Polinyà, Albalat, Riola i Fortaleny. El director general de l'Aigua recalca que la potabilitzadora, “impulsada íntegrament per la Conselleria, a pesar que no tenia cap obligació legal”, esmenarà la falta de subministrament que “va provocar el govern socialista amb el seu entestament per construir dessaladores”.

Siga com siga, la solució de la potabilitzadora comportarà detreure aigua als regants. És, en aquest punt, que Robert Martínez tem que s'obra una nova “guerra d'aigua” entre veïns i regants de la mateixa comarca, més encara si es té en compte que la Confederació Hidrogràfica del Xúquer (CHX) no ha atorgat la preceptiva concessió d'aigua per a ús humà. “La situació és força paradoxal –es queixa Robert Martínez–. L'aigua del Xúquer forneix tota la gent que viu a l'àrea metropolitana de

València, fins Sagunt. Això representa un milió i mig de persones. Els únics que no tenim garantida l'aigua potable del Xúquer, i que hem de patir un subministrament d'aigua no apta per al consum humà, som els habitants que vivim a la vora del riu”. José Alberto Comos, però, assegura que l'absència d'una concessió no suposarà un problema i que els agricultors, amb qui ja estan negociant, accepten bescanviar l'aigua superficial que gastaven fins ara per aigua dels aqüífers amb excés de nitrats.

Dilemes que s'escolen. Al marge de les possibles solucions que s'arbitren per donar resposta a la demanda ciutadana, no es pot passar per alt que al darrere s'amaga un greu conflicte entre sostenibilitat mediambiental i model econòmic. La taronja forma part de l'imaginari col·lectiu d'aquesta comarca, com el taulell a la Plana Baixa o el joguet a la Foia de Castalla. El botànic Cabanilles va situar a Carcaixent la primera plantació regular de tarongers, a final del segle XVIII. I és que, si bé en els últims quinze anys s'ha produït un important procés d'abandonament dels camps de conreu, la Ribera Alta continua sent un dels territoris del País Valencià amb una més alta concentració d'activitat cítrica. 352.914 fanecades, les ocupen cítrics, xifra que representa el 45% de la superfície de la comarca.

Amb aquestes dades és inevitable que una majoria apunten a l'agricultura intensiva com una de les responsables de la contaminació dels aqüífers d'on, fins ara, bevien els veïns. L'ús intensiu de la terra i l'aplicació d'adobs i pesticides sense control sembla que és l'origen més que probable de la situació que ara es pateix, com passa en moltes altres zones de les planes mediterrànies. I és, arribats a aquest punt, quan emergeixen algunes preguntes incòmodes: és sostenible l'activitat agrícola intensiva tal com s'ha realitzat fins ara? Com es pot mantenir la tradició agrícola –que tanta riquesa va generar i genera en la zona– sense afectar l'equilibri mediambiental? Han d'estar els interessos agraris i econòmics per damunt de la salut pública?

Per a Graciela Ferrer, de Xúquer Viu, la contaminació dels aqüífers no se solucionarà “si no s'ataquen les causes del problema”. Per això, diu, “cal canviar el model d'agricultura intensiva per un altre que no estiga basat en l'aportació massiva de fertilitzants químics i fitosanitaris. Cal que anem cap a models més pròxims a l'agricultura ecològica”. Tanmateix, des del sector agrari es defensen, i inviten a abordar el problema en tota la seua complexitat. “Fa anys no existia el control que hi ha ara i els agricultors aplicaven els adobs segons la seua intuïció. Ara, però, hi ha normes estrictes i la majoria de llauradors fan una producció molt in-

representant de Xúquer Viu.

tegrada i controlada”, explica Llorenç Capsí, que és portaveu de la Unió de Llauredors a la Ribera Alta. Respecte a això, Capsí no s'està de remarcar que els problemes que van sorgint, tant en nitrats com en pesticides, poden ser conseqüència dels abusos que es van cometre en el passat.

El ben cert és que, en aquest àmbit, les coses han canviat molt en els últims quinze anys. Els fertilitzants, adobs i pesticides sempre han estat vistos pels homes del camp com una manera d'optimitzar la collita. Durant anys, doncs, els agricultors van administrar aquestes partícules a cor què vols, sense disposar d'unes mínimes guies tècniques que indicaren la dosi que calia aplicar en cada circumstància. S'hi aplicaren,

doncs, a la babalà fins que a la dècada dels noranta es va prendre consciència del risc mediambiental que podia significar un ús descontrolat. La primera a alçar la veu fou la Unió Europea, amb una directiva aprovada l'any 1991 que limitava l'ús de nitrats en l'activitat agrària. L'Estat espanyol va transposar la directiva l'any 1996 i fou a partir de 2000 quan la Generalitat Valenciana aplicà tota una sèrie de normes que en restringien l'ús.

Nitrats sota control. La normativa ha obligat els productors cítrics a adaptar-s'hi. “A la Ribera, gran part de producció està destinada a les cooperatives, que majoritàriament exporten –explica Llorenç Capsí–. I ací els controls són molt estrictes. La producció que fem és molt integrada i controlada. Si trobaren una taronja a Alemanya amb algun pesticida, l'endemà podrien saber de quin camp prové”. La incorporació dels quaderns de camp (on l'agricultor ha d'anotar la quantitat d'adobs que subministra); el fet que la venda es centralitze a les cooperatives; la progressiva substitució del reg a manta pel degoteig, a través del qual s'apliquen els adobs (i ja no de forma indiscriminada, com es feia abans); els cursos de capacitació agrícola, són elements que han contribuït a ficar una mica d'ordre en aquest àmbit.

El problema és, però, que no tothom actua responsablement. Si bé una part important dels productors es ceneix a les normes, també hi ha molts petits agricultors que actuen al marge de les indicacions tècniques. “Ací hi ha

molt de llaurador cabut a qui no li importa gens la qüestió mediambiental i sanitària –remarca Andreu Boix, veí d'Alzira–. Tots coneixem gent que, en aquest assumpte, fa segons com li ve de gust. No hi ha cap cultura de la prevenció i passa com amb el tabac: saps que et matarà però mentre no et mate, vas fent”.

“Es tracta d'un problema de contaminació difusa: hi ha moltes fonts d'entrada de poca importància sobre una superfície molt extensa”, es lamenta Antonio Lidón, professor d'edafologia i química agrícola la Universitat Politècnica de València, que porta tota la seua carrera professional estudiant el comportament dels nitrats. “Descontaminar l'abocament d'un camió és relativament senzill. Però problemes com aquests s'han d'abordar amb mesures preventives”, afirma Lidón, qui creu que a hores d'ara “estem pagant els excessos i el desconeixement del passat”. L'escenari ideal seria, segons aquest expert i molts dels seus col·legues, ser capaços d'arribar a un sistema de testatge que permetera saber quina quantitat de nitrats requereix cada camp, en funció del cultiu, la concentració de nitrats presents en el sòl i el sistema de reg. Seria, si fa no fa, una mena de dosi personalitzada, que substituïra la “garrafeta” de tota la vida. “I, sobretot, ens cal conscienciació per part dels agricultors”, explica Lidón. En aquest punt, Llorenç Capsí, no s'està de recordar que “l'agricultor és el primer interessat que les coses es facen bé”. “Els agricultors hem sigut la punta de la llança de la sostenibilitat –adverteix–. No s'ha de negligir que contribuïm a mantenir el paisatge i que cada hectàrea de cítrics capta sis tones de CO₂ l'any”.

Mentre les obres de la potabilitzadora avancen, hi ha previst que aquesta setmana l'Ajuntament d'Alzira alce la restricció de beure aigua de l'aixeta després d'haver instal·lat uns filtres de carboni actiu que eliminen les restes d'herbicides. Tanmateix, Andreu continuarà comprant l'aigua al supermercat. “Voldria no dubtar, però qui em garanteix que el manteniment d'aquests filtres de carboni, que és molt car, es farà correctament? Jo em quedo amb la garrafeta. Ja forma part de la meua vida”.

Violeta Tena

Fabra reobri el debat sobre el Xúquer-Vinalopó

La setmana passada Alberto Fabra va reobrir la caixa dels trons. En una visita a Alacant, el president de la Generalitat no va descartar la possibilitat de fer una segona presa per al transvasament Xúquer-Vinalopó. En l'actualitat hi ha una presa a l'altura de Cullera, en l'anomenat assut de la Marquesa, però els regants de les comarques del sud reclamen de fa temps una segona connexió a Antella, una possibilitat que troba el rebuig frontal de la societat civil de la Ribera. Tant el col·lectiu Xúquer Viu, que vetlla de fa anys per la sostenibilitat del riu, com el sindicat de regs de Sueca han rebutjat l'“ambigüitat” de Fabra. “En els temes de l'aigua –han dit els regants– i el del transvasament Xúquer-Vinalopó cal parlar amb claredat i no deixar cap possibilitat a la interpretació”.